

बहुसांस्कृतिक पुस्तकालय : सांस्कृतिक विविधतायुक्त समाजकालागि सम्वादको द्वार

परिचय

मानिसहरु विभिन्न जातिहरुको मिश्रित समाजमा बस्छन् । संसारमा छ हजारभन्दा बढी भाषाहरु छन् । अन्तराष्ट्रिय बसाइ सराइको दर प्रत्येक वर्ष बढी रहेको छ जसको कारण जटिल पहिचानका मानिसको संख्या बढिरहेको छ । विश्वव्यापीकरण, बढ्दो बसाइ सराइ, छरितो संचार, यातायातको सहजीकरण तथा २१ औं शताब्दीका अन्य अवयव/शक्तिहरुका कारण धेरै देशहरुमा सांस्कृतिक विविधता बढिरहेको छ जुन ती देशहरुमा पहिले अस्तित्वमा आएका थिएनन् वा भएका बहुसांस्कृतिक संरचनालाई वढावा दिइरहेका छन् ।

‘सांस्कृतिक विविधता’ वा ‘बहुसांस्कृतिक’ भन्नाले सौहार्दपूर्ण सहअस्तित्व र विभिन्न संस्कृतिको अन्तरक्रिया बुझिन्छ ‘जहां संस्कृतिलाई एउटा छुट्टै अध्यात्मक, भौतिक, बौद्धिक र भावनात्मक विशेषता सहितको समाज वा सामाजिक समूहको रूपमा आदर गर्नुका साथै कला र साहित्य, जीवनशैली, संगै बस्ने तरिका, मूल्य मान्यता, परम्परा र विश्वासहरु समेटिएको हुन्छ ।’ सांस्कृतिक विविधता वा बहुसांस्कृतिक भनेको स्थानीय समुदाय र विश्व समुदायको सामूहिक शक्तिको आधार हो ।

सांस्कृतिक र भाषिक विविधता मानव मात्रको साभ्ना सम्पदा हो जुन सबैको हितकोलागि संमानका साथ प्रवर्द्धन गर्नु पर्दछ । यो मानिस वीचको आदान प्रदान, आविष्कार, सिर्जनात्मक, शान्तिपूर्व सह अस्तित्वको स्रोत हुनु पर्छ । ‘एक आपसमा विश्वास र समझदारीको वातावरणमा सांस्कृतिक विविधता, सहनशीलता, सम्वाद, सहयोगकोलागि आदर गर्नु नै अन्तर्राष्ट्रिय शान्ति र सुरक्षाको प्रतिबद्धता हो ।’ त्यसकारण, सबै किसिमका पुस्तकालयहरुले अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रिय स्तरमा अनि अन्तर सांस्कृतिक सम्वाद र सक्रिय नागरिकहरु वीचमा सांस्कृतिक र भाषिक विविधताको प्रतिविम्ब, सहयोग र प्रवर्द्धन गर्नु पर्छ ।

पुस्तकालयहरुले विविध रुची तथा समुदायको सेवा गर्छ र तिनीहरुले शैक्षिक, सांस्कृतिक र सूचना केन्द्रको रूपमा काम गर्छन् । आधारभूत स्वतन्त्रता, सूचना र ज्ञानमा सहज पहुंच सिद्धातमा प्रतिबद्ध भै पुस्तकालयले सांस्कृतिक पहिचान र मूल्यप्रति सन्मान राखी सांस्कृतिक र भाषिक विविधतामा सम्बोधन गर्नु पर्छ ।

सिद्धान्तहरु

हाम्रा विश्वव्यापी समाजका प्रत्येक व्यक्तिलाई सबै खालका पुस्तकालय र सूचना सेवाको अधिकार छ । सांस्कृतिक र भाषिक विविधता सम्बोधन गर्ने क्रममा, पुस्तकालयले

- समाजका सबै सदस्यहरुलाई सांस्कृतिक र भाषिक सम्पदामा आधारित कुनै भेदभावविना सेवा प्रदान गर्नु पर्छ,
- उपयुक्त भाषा र लिपिमा सूचना दिनु पर्छ,
- सबै समुदाय र आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी सबै प्रकारका सामाग्रीहरु तथा सेवाहरुमा पहुंच दिन सक्नु पर्छ,
- समुदायको विविधता प्रतिनिधित्व हुने गरी कर्मचारीको व्यवस्था र विविध समुदायलाई सेवा दिन र संगै काम गर्न कर्मचारीलाई तालिम दिनु पर्छ,

सांस्कृतिक र भाषिक विविधताका सन्दर्भमा पुस्तकालय र सूचना सेवाहरुमा सबै प्रकारका पुस्तकालय उपयोग कर्ता र कम प्रतिनिधित्व भएका सांस्कृतिक र भाषिक समूहप्रति लक्षित गरी सेवाहरु समावेश गर्नु पर्दछ । सांस्कृतिक विविधतायुक्त समुदायहरु जस्तै अल्प संख्याका शरणार्थीहरु, राजनैतिक कारणबाट विदेशमा आश्रित समूहहरु, छोटो समयका लागि बस्न अनुमति प्राप्त व्यक्तिहरु, आप्रवासी कार्यकर्ता, जनजाति समुदायकोलागि विशेष ध्यान दिनु जरुरी छ ।

बहुसांस्कृतिक पुस्तकालय सेवाका ध्येय

सांस्कृतिक विविधतायुक्त समाजमा तल उल्लेखित सूचना, साक्षरता, शिक्षा र संस्कृतिमा जोड गरी मुख्य उद्देश्य केन्द्रित गर्नु पर्छ :

- सांस्कृतिक विविधताको सकारात्मक मूल्यको बारेमा सचेतना बनाउने र सांस्कृतिक सम्वादमा अभिवृद्धि गर्ने
- भाषिक विविधतालाई बढावा दिने र मातृभाषालाई सम्मान गर्ने
- विभिन्न भाषाहरुको सौहार्दपूर्ण सह(अस्तित्वलाई सहजीकरण गर्ने र बच्चादेखि नै विभिन्न भाषाहरु सिक्न अभिप्रेरित गर्ने,
- भाषिक र सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गरी सबै उपयुक्त भाषाहरुको अभिव्यक्ति, सृजना र प्रचार प्रसार गर्नमा सहयोग गर्ने,
- मौखिक अथवा श्रुति परम्परा र अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदालाई सहयोग गर्ने
- विविध सांस्कृतिक समूह तथा व्यक्तिको सहभागिता र समावेश गर्नमा सहयोग गर्ने
- डिजिटल युगमा सूचना साक्षरताको बढावा दिने र सूचना तथा संचार प्रविधिमा दक्षता हासिल गर्ने
- साइबर स्पेस (विद्युतीय माध्यम) मा भाषिक विविधताको प्रवर्द्धन गर्ने
- साइबर स्पेस (विद्युतिय माध्यम) मा विश्वव्यापी पहुंचलाई बढावा दिने र सांस्कृतिक बहुलवादकोलागि ज्ञान तथा सफल प्रयोगहरुको आदान प्रदान गर्नमा सहयोग गर्ने

व्यवस्थापन र संचालन

बहुसांस्कृतिक पुस्तकालयले सबै प्रकारका पुस्तकालयहरूले एकीकृत सेवा विधि अंगालुन् भन्ने अपेक्षा गर्छ। सांस्कृतिक र भाषिक विविधतायुक्त समुदायकालागि पुस्तकालय र सूचना सेवाहरूको मुख्य गतिविधिमा केन्द्रीय, 'छुट्टै' वा 'थप' नहुने गरी स्थानीय तथा निश्चित आवश्यकता अनुसार तयार गरेको हुनुपर्छ।

पुस्तकालयको आफ्नो नीति र रणनीतिक योजना हुनु पर्दछ र सांस्कृतिक विविधतालाई ध्यानमा राखेर ध्येय, उद्देश्य, प्राथमिकीकरण र सेवाहरू उल्लेख गर्नु पर्छ। वृहतरूपमा प्रयोगकर्ताको आवश्यकताको विश्लेषण र यथोचित स्रोत साधनको आधारमा पुस्तकालय योजना तयार हुनु पर्छ।

पुस्तकालय गतिविधिहरू एकल तरिका वा पृथक आधारमा विकास गर्नु हुँदैन। स्थानीय, राष्ट्रिय वा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा सम्बन्धित पुस्तकालय प्रयोग कर्ताको सहकार्यलाई जोड दिनु पर्छ।

मुख्य कार्यहरू

बहुसांस्कृतिक पुस्तकालयले

- सांस्कृतिक विविधता र बहुभाषिक संकलनहरू विकसित गर्ने र सेवा प्रदान गर्ने क्रममा डिजिटल र मल्टिमेडिया स्रोतहरूमा जोड दिने
- सांस्कृतिक अभिव्यक्ति र सम्पदाको संरक्षणकोलागि स्रोत साधन छुट्याउने, मौखिक/श्रुति परम्परा, जनजाति र अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदामा विशेष ध्यान दिने
- प्रयोगकर्ताहरूलाई शिक्षा, सूचना, साक्षरता सीप, नव आगन्तुक स्रोत, सांस्कृतिक सम्पदा र अन्तर सांस्कृतिक सम्वादलाई पुस्तकालय सेवाको अभिन्न अंगको रूपमा समावेश गर्ने
- सूचना व्यवस्थापन र प्रणाली विकसित गरी पुस्तकालयको स्रोत साधनलाई उपयुक्त भाषामा पहुँच पुर्याउने
- पुस्तकालयमा विभिन्न समूहलाई आकर्षण गर्न उपयुक्त माध्यम र भाषामा बजारीकरण गर्न र सेवा विस्तारकोलागि सामग्रीहरू विकास गर्ने।

पुस्तकालय सेवी/कर्मचारी

पुस्तकालय कर्मचारी प्रयोग कर्ता र साधन वीचका सक्रिय मध्यस्थकर्ता हुन्। ती कर्मचारीहरूलाई व्यवसायिक शिक्षा र निरन्तर तालिम दिइनु पर्दछ ता कि बहुसांस्कृतिक समुदाय, अन्तर सांस्कृतिक संचार र संवेदनशीलता, भेदभावरहित, संस्कृति र भाषामा केन्द्रित सेवा प्रदान गर्न सकोस्।

बहुसांस्कृतिक पुस्तकालयका कर्मचारीले समुदायको सांस्कृतिक र भाषिक विशेषतालाई प्रतिविम्ब गरी सांस्कृतिक सचेतना, समुदायमा पुस्तकालय सेवाको असर र संचारलाई बढावा दिएको हुनु पर्छ।

कोष व्यवस्थापन, वैधानिकता र संजाल

सरकारी र अन्य सम्बन्धित निकायहरूलाई पुस्तकालय र पुस्तकालय प्रणाली स्थापना गर्न र यथेष्ट कोषको व्यवस्था गरी सांस्कृतिक विविधता तथा बहुसांस्कृतिक समुदायलाई निशुल्क पुस्तकालय र सूचना सेवा प्रदान गर्न आग्रह गरिन्छ ।

बहुसांस्कृतिक पुस्तकालय सेवा विश्वव्यापी प्रकृतिको हो । यो गतिविधिमा संलग्न सबै पुस्तकालय सम्बन्धित स्थानीय, राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय संजालमा सहभागिता भै नीति निर्माणमा भाग लिनु पर्छ । सूचना सेवा निर्वाध र सुरक्षित उचित कोषकोलागि तथ्यांक लिनकोलागि अनुसन्धान हुनु पर्दछ । अनुसन्धानका नतिजा र सफल प्रयोगहरू बारे व्यापक रूपमा प्रचार प्रसार गरी बहुसांस्कृतिक पुस्तकालय सेवाहरूलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्छ ।

घोषणापत्र लागू गरिने

अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले पुस्तकालय र सूचना सेवालाई भाषिक र सांस्कृतिक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने भूमिकालाई मान्यता दिनु पर्दछ, र सहयोग गर्नु पर्छ ।

विभिन्न तहका नीति निर्माताहरू र संसारभरिका पुस्तकालय समुदायहरूलाई यो घोषणापत्रलाई व्यापक रूपमा प्रचार प्रसार गर्न र घोषणा पत्रमा उल्लेखित सिद्धान्त तथा कार्यहरूलाई कार्यान्वयन गर्न आग्रह गरिएकोछ । (मार्च २०१२)

(अग्रजीबाट नेपाली भाषामा अनुवाद गर्ने श्री जुजुभाई डंगोल, पुस्तकालय व्यवस्थापक, काठमाडौं उपत्यका सार्वजनिक पुस्तकालय, भृकुटीमण्डप, काठमाडौं, नेपाल । फोन न. ९७७-०१-४२२११६३, Email: kvpl@live.com, Web: www.kvpl.org.com.np Pox. Box No: 23854, Mobile no: 977 9803035980)